

Tombi Beáta

A plurális nyelvi horizontok meggyőző funkciója

I. A MEGGYŐZŐ ERŐ MEGGYŐZÉSE

„Kezdetben volt a példa”. Talán még az önnön dekonstrukciós stratégiáit is dekonstruáló, már-már klasszikussá fakult posztmodern állapotban létrejött „világolvasási” mechanizmusok sem ütköznének különösebb interpretációs akadályokba az iménti parafrázis esetében. Minden nyelvi megnyilatkozás egy adott szöveg retorikai működés módjára irányul, mely ezáltal maga is retorikai megnyilatkozássá válik. Ez egyszerűen annyit jelent, hogy a retorikai folyamatok által *megrendszabályozott* világ sokkal inkább a figuratív, mintsem az explicit jelentések megformálásának biztosít terepet. Joggal állítja tehát a filozófus, hogy a retorikát nem a klasszikus tradíció által hangsúlyozott meggyőzés, hanem a figurativitás felől kell megközelíteni (vö. DE MAN 1979). A dekonstrukcióban a példa helyét átveszi a trópus.

A retorika ezen potenciális megközelítési lehetőségei, ti. a meggyőzés elsődlegességét hirdető, Arisztotelész által közvetített retorikai tradíció, illetve a nyelv metatevékenységét hangsúlyozó, a figurativitásra építő retoricitás közti legfőbb különbség véleményem szerint lényegében a propozicionális attitűdökhöz való viszonyulásban áll.

A dekonstrukció nyelvfelfogása egyértelműen a nyelv retorikus jellegét hangsúlyozza, mert csak egy *doxát* (véleményt) és nem *episztemét* (igazságot) kíván közvetíteni (vö. DE MAN 1979). Ez a nyelvet megalapozó retoricitás a nyelvet olyan csapdák hálójaként tételezi, amely feladja az igazság és a referencia meghatározására való törekvést, megrendítve azt a magát sokáig igen makacsul tartó tézist, hogy vannak egyértelmű jelentéssel bíró jelek és jelsorok. Egy ilyen állítás elfogadása azonban nemcsak a hitstruktúrák, hanem a retorikai tradíció által nyelvi paradigmának tekintett meggyőző erő struktúrájának aktiválódását is feltételezi, melyek együttesen generálják magát a nyelvet.

A klasszikus retorikai hagyomány nyelvelméletének legfontosabb jellemzője ezzel szemben a jelsoroknak tulajdonítható „illő világosság” (ARISZTOTELÉSZ 1982, 175, 1404b) elve, amelyből az következik, hogy a több jelentésdimenzióval rendelkező jelölők lényegesen nagyobb meggyőző erővel rendelkeznek, mint azok a kifejezések, amelyek „jobban-értéséhez” nem kell a színonitás fogalmára támaszkodni, vagyis különböző fordítási sémákat alkalmazni. Ez a hétköznapi narratívákban is makacsul jelenlevő felfogás azonban egy fordításelméleti keretbe helyezve alapvetően megkérdőjelezhető.

Írásomban azon felfogás cáfolatára vállalkozom, amely szerint egy plurális nyelvi dimenziókat magába integráló szövegkorpuszban az eredeti szövegtesttől eltérő horizontok lényegesen nagyobb meggyőző erővel rendelkeznek. Avagy, kérdésként megfogalmazva: meggyőzhető-e a szó klasszikus értelmében vett meggyőző erő a jelsorokra ráallegorizált, textussá alterálódott meggyőző erő hegemoniájáról?

2. „ILLŐ VILÁGOSSÁG”

A retorikai tradíció a retorikát a nyelvről, illetve a beszédről szóló beszéd képességének tekintette, amelynek elsődleges feladata a meggyőzés lehetőségeinek feltárása: „a retorika olyan képesség, amely minden egyes tárgyban feltárja a meggyőzés lehetőségeit [...], képes elméletileg megragadni úgyszólván minden tárgyban a meggyőzés módját” (ARISZTOTELÉSZ 1982, 10–11, 1355b). A meggyőzés aktusa azonban csak abban az esetben lehet sikeres, ha valamely, a tárgyhöz illő logikai eljárással bizonyítjuk az igazságot (illetve a látszatigazságot), ami a dialektikában az indukció és a szillogizmus, míg a retorikában a példa, vagyis a retorikai szillogizmus, valamint az entiméma, vagyis a retorikai indukció módszerével lehetséges.

A sikeresség kritériuma azonban, amelynek a klasszikus hagyomány oly nagy jelentőséget tulajdonított, a kortárs szemiológiai, illetve nyelvfilozófiai diskurzusban elveszti relevanciáját, és az igazság, valamint a referencia problémájának ingoványos talajára vezet. Minden kérdés, amely egy adott retorikai aktus sikerességére irányul, a nyelvben működő tropologikus mechanizmusok áldozatává válik: a megformálódás pillanatában széttöredez és létrehozza saját nyelvi univerzumát, megkérdőjelezve ezáltal magának a kérdezés aktusának nyilvánvalóságát. Az eredeti státusától megfosztott *sikerességet* a propozicionális attitűdök narratíváján alapuló *sikeresnek hitt* meggyőzés váltja fel, amely természetesen maga után vonja a nyelvi aktusok szférájában munkáló *látszólagos meggyőzés* aktusát. A szillogizmus helyébe az *antiszillogizmus*, az indukció helyébe pedig a *kontraindukció* lép.

A kortárs elméleti diskurzusok sokáig értetlenül álltak a klasszikus retorikai hagyomány „meggyőző erő”-fogalma előtt. A meggyőző erőnek központi jelentőséget tulajdonító tradíció többnyire a szónok jellemével és előadásmódjával hozta összefüggésbe a napjainkban már a népi logika és népi pszichológia területére száműzött fogalmat (vö. Stich és Churchland). Arisztotelész még a stílus dialektikájában vélte felfedezni a „meggyőző erő” hitelességét; állítása szerint e hitelességet egyrészt a meggyőző erő önmagában evidens volta, másrészt az általános érveken alapuló meggyőző állítások garantálják (Arisztotelész 1982, 13–19, 1356b–1358a). Most azonban tekintünk el a hitelesség-hamisság, illetve az igazság-hazugság fogalmi struktúráitól, továbbá a nyelvben permanensen munkáló decentráló erők működésétől, és fogadjuk el, hogy a fenti állítás igaz.

Arisztotelész felfogása szerint tehát a meggyőző erő a stílusból ered: „a stílus erénye a világosság. Mert a beszéd egyfajta jel, úgyhogy ha nem tesz világossá valamit, nem tölti be funkcióját. [...] A stílus világosságát a névszók és igék közül a közhasználatúak biztosítják; az összes többi [...] fennköltté és ékessé teszi. A megszokottól való eltérés az ünnepélyesség látszatát kelti. Ahogy másképpen hat ránk az idegen, mint a hazánkfia, úgy van ez a stílussal is” (ARISZTOTELÉSZ 1982, 175, 1404b). A *Rétorikában* leírta nyilvánvalóvá tesszik, hogy az „illő világosság” a közhasználatú és alapjelentésű szavak, illetve az idegennek tetsző trópusok együttes jelenlétében szintetizálódik. Jól látható, hogy a filozófus (legalább) két nyelvi horizont szinkretizálását hajtja végre. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy Arisztotelész felfogása szerint az illően világos stílus hordozói közé tartoznak azok a stílusesszékők is, amelyeket a klasszikus hagyomány követői az ékesség eszközeiként, míg a kortárs elméletek képviselői a nyelvi egység illúzióját megrendítő stratégiák veszélyes elemeiként tartanak számon.

E nagy gonddal felállított distinkció még hangsúlyosabbá teszi a különböző nyelvi horizontok, ti. az adekvát jelentéssel rendelkező, illetve a stílus világosságát vagy homályosságát előidéző nyelvi jelek megkülönböztetését. Ez a megkülönböztetés kétféle nézetet indukálhat: az első szerint a horizontok a meggyőző erő szintetizáló erejének köszönhetően az elkülönülés eseményét követően rögtön összeolvadnak az „illő-en világos” stílus egységében, míg a második szerint összeolvadásuk lehetetlensége olyan szemantikai vákuumot generál, amely minden jel vagy jelsorozat esetében egy több jelentésdimenzióból álló szemantikai mező létrejöttét indukálja, ellehetetlenítve ezáltal a meggyőzés aktusát.

Ez utóbbi elmélettel szemben azonban könnyű felmutatni olyan pragmatista érveket, amelyek a meggyőző erőt a korpusztól eltérő, idegen jelsorok által generált nyelvi horizontokkal hozzák összefüggésbe. Ezek az érvek ráadásul, amint látni fogjuk, egyben a kortárs elméletek által is megkérdőjelezett, az igazság–világosság–meggyőző erő triadikus egységén alapuló arisztotelianus szemléletnek is ellentmondanak. A következőkben egy fordításelméleti diskurzus keretein belül vizsgálom meg alaposabban azt a felfogást, amely szerint az idegenszerűség látszatát keltő jelsorok által indukált horizontok valóban nagyobb meggyőző erővel rendelkeznek.

3. MEGGYŐZÉS ÉS FORDÍTÁSELMÉLET

3.1. SZINONÍMIA, JELENTÉS, HELYETTESÍTHETŐSÉG

Az előző fejezetben már utaltam rá, hogy a kortárs nyelvelméletek többsége kitar az azon meglátás mellett, hogy a nyelvi retoricitás kettős szinten, a trópusok és a meggyőzés szintjén működik. A kettő közti különbség abban ragadható meg, hogy a trópusok szintjén a szavak potenciális helyettesíthetőségéből, vagyis szinonimitásából adódóan paradigmaticus, míg a meggyőzés szintjén performatív aktusokat tételezünk (vö. DE MAN 2003, 299–309).

A mindennapi életben a jelentés fogalmát többnyire két dologra redukáljuk: az egyik a jelentéssel bírás, vagyis az értelmesség, a másik pedig a jelentés azonossága, vagyis a szinonímia (vö. QUINE 2002, 127). Az alábbiakban csak a szinonímiával foglalkozom: visszatérve írásom legelső mondatához, az imént vázolt két szint perspektíváján keresztül vizsgálom a különböző nyelvi horizontokon belül lejátszódó folyamatokat. Első lépésként a tropologikus szinttel korrelációba hozott paradigmaticus eseményekből indulok ki.

A helyzet egyszerűnek tűnik, hiszen a „Kezdetben volt a példa” kijelentést az arisztotelészi hagyomány által konfirmált „szinonimitás”-nak köszönhetően számos olyan kijelentéssel transzformálhatjuk, amelyek megfelelnek a stílus „illő világosságáért” felelős, „analógia” és „összhang” (ARISZTOTELÉSZ 1982, 175–180, 1404b–1405b) követelményének. Eszerint ha az iménti kijelentés helyett azt mondanám, hogy „A kezdet kezdetén volt az exemplum”, „Minden idők elején létezett a példa”, esetleg „Kezdetben léteztek olyan rövidebb lélegzetű elbeszélések, amelyek valamely tanulságot hivatottak közvetíteni”, akkor a klasszikus hagyománynak megfelelően járnék el. Két lehetőségünk marad: vagy idegen nyelvre fordítjuk az adott jelsorokat, vagy valamilyen definíció segítségével kíséreljük meg visszaadni az eredeti nyelvi elem jelentését, bízva abban, hogy a jelentésazonosság megtartása mellett

az „illően világos” stílus kritériumának is meg tudunk felelni, vagyis sikeres meggyőző aktust hajtunk végre.

Azonban bármelyik eljárás mód alkalmazására kerüljön is sor, az eredetiből általunk generált kijelentés igazságértéke és jelentése bizonyos mértékben mindenképpen alterálódni fog, ami az „illően világos” stílus és a meggyőzés eszményének felülbírálatához vezet. Az a látszólag igaz állítás tehát, hogy

(1) példa = exemplum = rövidebb lélegzetű elbeszélés

hamisnak bizonyul.

A szemiológia és a nyelvfilozófia hosszú utat tett meg, amíg elérkezett a tudat „rejtjelező modelljeként” jellemezhető arisztotelészi séma felülbírálásához, és túljutott azon a felfogáson, amely szerint minden egyes jelnek csupán egyetlen, a *lingua mentis*ben kódolt jelentése van (PUTNAM 2000, 49–50). Egyelőre elég annyit belátnunk, hogy sem a jelentés, sem a referencia azonossága nem ugyanaz, mint a jel vagy jelsor azonossága. Ez pedig könnyen szemléltethető, hiszen a latin *exemplum* jelölőhalmaz nem ugyanaz, mint a magyar *példa* jelölőhalmaz, bár a két jel, úgy tűnik, azonos jelentéssel rendelkezik. A jelentés és a referencia vizsgálata során azonban semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a jelentésazonosság feltételezi az igazságérték azonosságát is, ami annyit jelent, hogy ha *salva veritate* (az igazságérték megőrzése mellett) nem tudjuk az egyik szót a másikkal helyettesíteni, akkor a két szó jelentése nem lehet azonos. Vagyis két jelölősor akkor nevezhető szinonimnak, ha *salva veritate* felcserélhetők, ami nyilvánvalóvá teszi az *exemplum*, a *példa* és a *rövidebb lélegzetű elbeszélés* jelölősorok jelentésének különbözőségét. Az ezen kifejezéseket tartalmazó kijelentések igazságfeltételei ugyanis, mint azt látni fogjuk, igencsak eltérőek.

Quine a jelentések létezésének tagadásával lényegében új szemantikát vezet be. Felfogása szerint a szinonimitás vagy ekvivalencia-reláció fogalma, vagyis az azonosságon alapuló helyettesíthetőség elve, a továbbiakban semmiféle relevanciával nem bír, ugyanis a jelentés szintjén értelmetlennek bizonyul. Az állítás a következőképpen igazolható.

(2) példa = exemplum

(3) példa = rövidebb lélegzetű elbeszélés

Állítások igazak, de a „példa” jelölőhalmaz felcserélése a „rövidebb lélegzetű elbeszélés” jelölősorra

(4) exemplum = rövidebb lélegzetű elbeszélés

hamis állítást eredményez.

Nem oldható meg a helyzet azzal, ha valamelyik nyelvi elemet idézőjelbe tesszük, ez ugyanis eleve kizárja a helyettesíthetőség elvének alkalmazását. Nézzünk egy példát! Tegyük fel, hogy a „példa” szó jelentése a latinban az lenne, hogy: *olyan rövidebb lélegzetű elbeszélés, amelyet a latinul beszélők „exemplum” néven neveznek*, míg az „exemplum” szó jelentése a magyarban az lenne, hogy: *olyan rövidebb lélegzetű elbeszélés, amelyet a magyarul beszélők „példa” néven neveznek*. Az előzőek szerint azon-

ban tévedés lenne a magyar „példa” szót a latin „exemplum” szóval fordítani, vagy akár helyettesíteni (vö. PUTNAM 2000, 59–66), ugyanis ebben az esetben a

(5) „példa” nem más, mint rövidebb lélegzetű elbeszélés

illetve az

(6) „exemplum” nem más, mint rövidebb lélegzetű elbeszélés

kijelentést kapjuk, ahol azonban a „példa” és az „exemplum” *nyelvi elemről* tettünk egy állítást. Adott esetben nyilvánvaló, hogy az idézőjelek közti kifejezés (ti. a „példa” és az „exemplum”) a vele ekvivalensnek tűnő kifejezés neve. Vagyis az (5)-ben és a (6)-ban az említett név nem referenciális, ami kizárja a helyettesíthetőség elvének érvényesülését. A „helyettesíthetőség kudarca” arra mutat rá, hogy „a helyettesítendő előfordulás nem tisztán referenciális, vagyis arra, hogy az állítás nemcsak a tárgytól, hanem a név formájától is függ” (QUINE 2002, 225–227). Így szinonim kifejezések helyettesítése a nem tisztán referenciális előfordulás esetén egyáltalán nem működik.

Könnyen belátható tehát, hogy a klasszikus retorikai hagyomány által szinonim jelölősorokként kezelt nyelvi elemek nem állnak egymással ekvivalencia-relációban, hiszen nem azonos a jelentésük. Ha a jelentésazonosság hiánya ellenére mégis helyettesítenénk egymással a szóban forgó nyelvi jeleket, a helyettesítés következtében kialakult, pontosabban alterálódott nyelvi horizontok meggyőző ereje bizonyos mértékben módosulna.

3.2. FORDÍTÁSELMÉLETEK

Az előző fejezetben, miután bemutattam az egy nyelvi horizonton belül fennálló szinonímia és a jelentésazonosság lehetetlenségét, utaltam arra a hipotézisre, amely szerint egy adott nyelvi horizont meggyőző ereje nem függ az azt létrehozó jelek jelentésétől. A probléma azonban mindaddig nem tekinthető megoldottnak, amíg meg nem vizsgáltuk a tropologikus szint mellett tételezett meggyőzés szintjén működő performatív aktusokat is. E performatív események nem mások, mint az előzőekben vázolt paradigmatis mechanizmusok aktualizálódásáért felelős nyelvi aktusok – meglátásom szerint ez a fordítás.

Amikor az előző fejezetben a helyettesíthetőség elvére támaszkodva a *példa* nyelvi jelet az *exemplum* nyelvi jellel cseréltük fel, egyfajta fordítást hajtottunk végre. Hasonló szituáció alakul ki abban az esetben is, ha felülemelkedve az önmagunkkal folytatott „dialogizáláson”, egy, a miénktől különböző nyelvet beszélő emberrel kerülünk interakcióba. A feladat ilyenkor is az, hogy a rendelkezésünkre álló nyelvi jelek alapján kell kísérletet tennünk a másik meg- illetve „jobban-értésére”, vagyis fordítást kell végrehajtanunk. Ez pedig úgy történik, hogy mindkét fél saját hiteire támaszkodva olyan propozicionális attitűdöket tulajdonít a másiknak, amelyek alapján a *példát exemplumként* fordítja. Egyesek szerint az adekvát fordítás szükséges és elégséges feltétele a mentális állapotok azonossága. Ez az elmefilozófiai elmélet azonban nem vet számot azzal, hogy a másik hitői és vágyai soha nem lehetnek azonosak saját hiteinkkel és vágyainkkal (PUTNAM 2000, 131–154). Nem véletlenül nyújtanak a propozíciók nyílt támadási

felületet Quine számára, hiszen az iménti felfogás, túl azon, hogy a jelentés és a referencia meghatározásakor figyelmen kívül hagyja a mások hitei és a saját hiteink közötti különbségeket, a „népi tudományok” naiv szemléletmódjára támaszkodik.

A probléma még egy formalizált nyelvre vetítve sem lenne megoldottnak tekinthető. Putnam álláspontja szerint ugyanis egy olyan megoldás, amely univerzális, velünk született jelentések létezésére hivatkozik, szükségszerűen megbukik a jelentés-holizmus miatt (PUTNAM 2000, 144–145). Hiszen még az olyan, hagyományosan analitikusnak minősített mondatok esetében, mint például

(7) minden példa exemplum

sem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a *példa* szónak mindkét fél számára ugyanaz lenne a jelentése. Putnam szerint a következő konklúzió vonható le: „tudni azt, hogy mit jelentenek egy nyelv szavai (és anélkül, hogy ismernénk, hogy mit jelentenek, nem mondhatjuk meg, hogy mire *referálnak*), nem más, mint tudni azt, hogy hogyan használjuk őket. De a használat holisztikus, mivel annak ismerete, hogy hogyan használjuk a szavakat, magába foglalja annak ismeretét, hogy hogyan rögzítjük azokat a hiteket, amelyek ezeket a szavakat tartalmazzák, és a hitrögzítés is holisztikus.” (PUTNAM 2000, 202.) Megállapíthatjuk tehát, hogy az értelmezés, a jelentés és a hitrögzítés formalizálása egyaránt utópisztikus vállalkozás. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy az egyik nyelv szavai nem fordíthatók le, pontosabban át, a másik nyelv szavaira, csupán azt, hogy a fordítás, a jelentés és a referencia is meghatározhatatlanná válik.

Ehhez a gondolathoz kapcsolódik Quine elmélete a fordítás meghatározhatatlanságáról, amely abból indul ki, hogy a fordítás és a referencia meghatározhatatlansága „tények általi meghatározhatatlanság” (QUINE 2002, 49). Az elmélet alapjál szolgáló fizikalizmus szerint az „inger-jelentés azonossága” lefordíthatóvá teszi a megfigyelési mondatokat. A radikális fordítás létrejötté egy ún. *radikális fordítási kézikönyvet* feltételez, amely lényegében egy olyan „függvény, amely az egyik nyelv kifejezéseire a másik nyelv kifejezéseit rendeli” (FARKAS–KELEMEN 2002, 100). Azonban, mivel ezzel a módszerrel csak a megfigyelési mondatokat lehet lefordítani, és a nyelvben léteznek egyéb mondatok is, célszerű először a mondatok nyelvi egységeit megvizsgálni és csak azután teremteni összefüggéseket a különböző kifejezések között. Soha nem lesz viszont egyetlen olyan jelölősor sem, amelynek fordítása teljes pontossággal megadható. Quine téziselen megfeleelően mindig több kézikönyv lesz, hiszen a fordításokat még különböző ingerjelentésekre támaszkodva sem lehet egyértelműsíteni.

A fordítás meghatározhatatlanságának egyik speciális esete a referencia kifürkészhetetlensége. Ez annyit jelent, hogy egy idegen nyelvi elemet hallva soha nem dönthető el pontosan, hogy milyen dologra referál. Mivel nem tudjuk meghatározni, hogy mire referál a „példa” és a „rövidebb lélegzetvételű elbeszélés”, így a referenciájuk közti különbségről sem adhatunk számót (vö. QUINE 2002, 197–223). Quine a problémát egy vonatkoztatási rendszer használatával oldja meg: kérdésünket (A „példa” valóban példára referál?) csakis valamilyen háttérnyelvhez viszonyítva tehetjük fel, ami azonban mindenképpen regresszusba torkollik (vö. QUINE 2002, 155–160).

A fent vázolt fordításelmélet azonban természetesen nemcsak az idegen nyelvek megértésére vonatkozik. Maga Quine is beszél az úgynevezett „homofónikus fordításról” (QUINE 2002, 156), ezzel pedig az azonos nyelvet beszélők esetében is egyértelműsíti a fordítás szükségessége mellett annak lehetetlenségét, pontosabban plu-

ralitását. Mindez nem jelent mást, mint hogy nincs egyetlen jelsor, egyetlen nyelvi elem sem, amelyről azt állíthatnánk, hogy megfelel az Arisztotelész által kodifikált „illő világosság” követelményének. Az az állítás pedig, amely szerint a több jelentés-dimenzióval rendelkező jelölők nagyobb meggyőző erővel rendelkeznek, mint azok a kifejezések, amelyek megértéséhez nem kell a szinonímia vagy a helyettesíthetőség fogalmára támaszkodni, vagyis különböző fordítási sémákat alkalmazni, teljességében érvényét veszti.

A fordítás tehát olyan nyelvi aktusnak tekinthető, amely a paradigmaticus nyelvi események (szinonímia, helyettesíthetőség, ekvivalencia-reláció) aktualizálásáért felelős, és olyan nyelvi dimenziókat hoz működésbe, amelyek a referencia és jelentés oly sokáig burookban őrzött fogalmát kiszakítják megszokott környezetéből, ennek következtében pedig a meggyőzés olyan textussá válik, amelyet a fordítással nyerünk a szövegből. Összefoglalva: a fordítás eseménye olyan textust (ti. a meggyőzést) allegorizál minden jelölőhalmazra, amely a referencia és a jelentés meghatározhatatlansága miatt csak plurális lehet.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

A klasszikus retorikai hagyomány azért tartotta a meggyőzést a retorika első és legfontosabb feladatának, mert a másik fél bizonytalanságára apellált. Arisztotelész szerint a meggyőzés hatékonyságát a szónok jelleme, a hallgatóságra tett hatás, illetve maga a beszéd biztosítja (ARISZTOTELÉSZ 1982, 11). E tradíció tehát *hitet tett* a propozíciókon alapuló meggyőzés eszménye mellett. Amint azonban rámutattunk, a meggyőzés csak abban az esetben volna lehetséges, ha kijelentéseink megfelelnek az „illő világosság” követelményének, ennek feltételei viszont a homológ fordítás meghatározhatatlansága miatt még egynyelvű jelölőhalmazok esetében sem teljesülnek. További akadály a jelentés és a referencia pontos ismeretének hiánya.

Minden, az eredeti korpusztól a jelentés szintjén elkülönülő nyelvi elem külön nyelvi horizontot alkot, ami minden szöveget horizontok áthatolhatatlan egységévé tesz. Ez azonban csak egy felszíni szint, amely alatt egyéb nyelvi folyamatok zajlanak. A mélyebb szinteken működő mechanizmusok megcáfolják a nyelv rögzíthetőségét és olyan dimenziókat generálnak, amelyeket csak sajátos koherenciájukban lehet megragadni. Erre való a minden nyelvi helyzetben elkerülhetetlen fordítás. A fordítás ugyanis olyan plurális horizontokat generál, amelyekre textusként allegorizálódik rá a meggyőzés eseménye. Nem történik más, mint hogy a jelölők és jelöltek szétzúzzák a nyelvi homológia által kreált láncokat és egymás megerősítésén keresztül létrehozzák a meggyőzés plurális textusait.

IRODALOM

- ARISZTOTELÉSZ 1982. *Rétorika*. Budapest: Gondolat.
- DE MAN, P. 2002. Szemiotika és retorika. In Bókay A. – Vilček B. (szerk.): *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Budapest: Osiris.
- FARKAS, K. – KELEMEN, J. 2002. *Nyelvfilozófia*. Budapest: Áron.
- PUTNAM, H. 2000. *Reprezentáció és valóság*. Budapest: Osiris.
- QUINE, W. V. 2002. *A tapasztalattól a tudományig*. Budapest: Osiris.

Oláh Katalin